

УКРАЇНСЬКА

**для дорослих
У 28 УРОКАХ**

Харків
«ФОЛІО»
2023

Зміст

	Передмова	6
	Десять найголовніших мовних заповідей свідомого українця.....	7
Урок 1.	Вислови сучасників про українську мову	8
Урок 2.	Десять порад, як перейти на українську	21
Урок 3.	Лексикологія. Синоніми. Синонімічний ряд	23
Урок 4.	Лексикологія. Омоніми.....	32
Урок 5.	Лексикологія. Пароніми	37
Урок 6.	Фонетика. Орфоепія. Основні правила вимови звуків	46
Урок 7.	Акцентологія	53
Урок 8.	Чергування у-в, і-й, із-зі-зо	60
Урок 9.	Лексикологія. Власне українські слова. Слова іншомовного походження, відповідники запозичених слів	66
Урок 10.	Лексикологія. Пасивна лексика. Неологізми. Авторські неологізми	84
Урок 11.	Лексикологія. Діалектні слова.....	97
Урок 12.	Поширена фразеологія та українські відповідники	118
Урок 13.	Лексикологія. Росіянізми	124
Урок 14.	Лексикологія. Ненормативна лексика.....	140
Урок 15.	Морфологія. Іменник. Роди іменника. Спільний рід. Визначення роду невідмінюваних слів іншомовного походження.....	159
Урок 16.	Морфологія. Іменник. Число. Відмінки (давальний, кличний)	165

Урок 17.	Морфологія. Прикметник. Утворення ступенів порівняння прикметників. Повна і коротка форми, стягнена й нестягнена форми	175
Урок 18.	Морфологія. Числівник. Відмінювання числівників (кількісних і порядкових; простих, складних і складених).	181
Урок 19.	Морфологія. Числівник. Узгодження числівників з іменниками	187
Урок 20.	Морфологія. Числівник. Уживання числівників для позначення часу та дат	190
Урок 21.	Морфологія. Займенник. Особові, заперечні та неозначені займенники	194
Урок 22 .	Морфологія. Дієслово. Давноминулий час. Майбутній час (проста і складена форма) дійсного способу. Наказовий спосіб	199
Урок 23.	Морфологія. Дієслово. Дієвідмінювання дієслів. Чергування приголосних в особових формах дієслова	203
Урок 24.	Морфологія. Особливості вживання дієприкметників	209
Урок 25.	Морфологія. Прислівник. Утворення ступенів порівняння прислівників. Правопис прислівників	218
Урок 26.	Морфологія. Прийменник. Уживання і правопис прийменників. Розрізнення прийменника з прислівником, розрізнення прийменника з іменником. Узгодження прийменників з іменниками . . .	223
Урок 27.	Морфологія. Вигук. Правопис вигуків. Звуконаслідувальні слова	230
Урок 28.	Мовний етикет	233

Додатки

Додаток 1.	Українська серед мов світу	245
Додаток 2.	Заборона української мови	251
Додаток 3.	Українські слова, репресовані за радянської доби	261
Додаток 4.	Український правопис	267
Додаток 5.	Уповноважений із захисту державної мови	274

Додаток 6.	Національна комісія зі стандартів державної мови	275
Додаток 7.	Козацькі прізвища	276
Додаток 8.	Фемінітиви	284
Додаток 9.	Українські пісні, які вкрали росіяни та видали за свої.	287
Додаток 10.	Український буквар	292
Додаток 11.	Про розділовий знак після слів «З повагою»	300
Додаток 12.	Оновлений список імен видатних творців, дослідників і популяризаторів української мови, пропонувані для увічнення в географічних назвах та об'єктах топоніміки	302
Додаток 13.	Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»	320
Додаток 14.	Як повідомити про порушення ваших мовних прав.	379
Додаток 15.	Рекомендована література	382

Передмова

З початком війни та внаслідок повномасштабного вторгнення російських злочинців на територію нашої держави громадяни України, об'єднавши свої зусилля задля рішучої відсічі, міцно взялися і за утвердження української мови. Вона перестала бути тільки засобом спілкування. Це — показник ставлення до війни, демонстрація власної гідності, маркер ідентичності та свободи.

Чи не вперше за роки Незалежності державну мову чуто всюди і скрізь, адже, незалежно від свого місця народження, віку, походження чи сфери застосування, мільйони гарячих сердець заговорили солов'їною навіть удома, відмовилися спілкуватися мовою окупантів, спонукають інших, розповідаючи про кращі мовні методики. Маркер ідентичності «свій-чужий» спрацював і за кордоном, де вимушено опинилися мільйони українських громадян, охочих швидко й результативно опанувати рідну в іншомовному середовищі. Утверджуючи українську мову, ми захищаємо нашу Незалежність.

Посібник «Українська для дорослих у 28 уроках» (базовий курс української мови за чотири тижні) написаний у легкій та зручній формі для тих, хто вже перейшов, наважився вивчати українську мову чи вдосконалює свої навички. Поруч із основним матеріалом, усі охочі знайдуть цікаві факти з історії мови, її сучасного стану, приклади мововбивства та захисту як основи конституційного ладу. Вислови відомих сучасників про мову та важливість спілкування нею — серед найцікавішого, як і матеріали з історії абетки та правопису, походження козацьких прізвищ чи неологізмів часів війни. У пригоді стануть цікаві вправи та завдання, додаткові матеріали у вигляді словників, посібників і додатків, широкий ілюстративний матеріал, які посилять ваші переконання вдосконалювати свої мовні компетентності й захищати законні права на отримання інформації та послуг державною мовою.

Сподіваємось, що час, проведений за цією книгою, не буде марним. Володіти та спілкуватися українською — захищати національні інтереси та наближати нашу перемогу.

Автори

Десять найголовніших мовних заповідей свідомого українця

1. **М**ова — то серце народу: гине мова — гине народ.
2. **Х**то цурається рідної мови, той у саме серце ранив свій народ.
3. **Л**ітературна мова — то головний двигун розвитку духовної культури народу, то найміцніша основа її.
4. **У**живання в літературі тільки говіркових мов сильно шкодить культурному об'єднанню нації.
5. **Н**арод, що не створив собі соборної літературної мови, не може зватися свідомою нацією.
6. **Д**ля одного народу мусить бути тільки одна літературна мова й вимова, тільки один правопис.
7. **Г**оловний рідномовний обов'язок кожного свідомого громадянина — працювати для збільшення культури своєї літературної мови.
8. **С**тан літературної мови — то ступінь культурного розвитку народу.
9. **Я**к про духовну зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого народу судять найперше з культури його літературної мови.
10. **К**ожний свідомий громадянин мусить практично знати свою соборну літературну мову й вимову та свій соборний правопис, а також знати й виконувати рідномовні обов'язки свого народу.

Урок 1

ВИСЛОВИ СУЧАСНИКІВ ПРО УКРАЇНСЬКУ МОВУ

- ✓ **У**країнська мова є невіддільним атрибутом української державності, що зберігає свою історичну спадкоємність від давньокиївської доби. Мовне питання постійно було присутнє в національно-культурній та політичній боротьбі українців за власну державу. У бездержавний період саме українська мова заступала собою відсутність Української держави як основної форми інтегрування й буття етнонації.
- ✓ **Я**к визначальний чинник і головна ознака ідентичності української нації, яка упродовж багатьох віків проживає на споконвічно своїй території та становить абсолютну більшість населення України, українська мова завдяки закладеному в ній самій націєтвірному началу є базовим системотвірним складником української державності та її основою.

- ✓ **З**агроза українській мові рівносильна загрозі національній безпеці України, існуванню української нації та її держави, оскільки мова — це своєрідний код нації, а не лише засіб спілкування.
- ✓ **Б**ез повноцінного функціонування української мови в усіх ділянках публічного життя суспільства на всій території України українській нації загрожує втрата статусу й ролі титульної й державотвірної нації, що є рівнозначним загрозі зникнення Української держави з політичної карти світу.
- ✓ **У**країнська мова — доконечна умова (*conditio sine qua non*) державності України та її соборності.

З рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 14 липня 2021 року

- ✓ **У**країнська — це мова свободи й волі, могутня зброя українського народу в боротьбі за нашу незалежність і Перемогу.
- ✓ **М**айже в кожного з нас є друг, товариш або колега, якому не пощастило володіти українською. Станьте для них провідником у цей світ, покажіть їм скарб українського слова, порадьте улюбленого українського письменника або поета. Закохайте їх в українську мову.
- ✓ **О**панувати українську в дорослому віці — це неймовірні емоції. Це ніби вперше в житті підкорити гірську вершину й затамувати подих від краси навкруги. Ніби вперше побачити найкращі світові полотна, почути найкращу музику, відвідати легендарні місця нашої планети.

Володимир Зеленський

- ✓ **Ц**іною життів кращих ми виборюємо право говорити рідною мовою, бути українцями, визначати своє майбутнє. Українська мова — це мова наших батьків і дітей. Мова нашої перемоги.

Валерій Залужний

- ✓ **О**сновним складником націєтворення кожної держави є мова.
- ✓ **С**пілкуватися українською — значить ідентифікувати себе, свою національну належність, свідомість і нескореність.
- ✓ **М**ова — одна з найсуттєвіших ознак української нації, найважливіший показник державності та незалежності.

- ✓ **У**кrajнська державна мова як національний феномен виконує об'єднувчу роль для всього українського народу. Вона — націєтворчий рушій до єднання, маркер патріотичності та любові до рідної держави.
- ✓ **М**ова нашої держави — це мова вільних людей, відданих вільній землі, які мають громадянську гідність та цінності.
- ✓ **Р**озмовляти українською — боронити насамперед пам'ять про героїчні покоління, берегти культурний національний простір, історичний спадок українського народу, а також прокласти шлях у вільне майбутнє нашої держави.

Василь Малюк

- ✓ **У**школі, коли я почала вивчати історію України, літературу, я зрозуміла, що маю говорити українською. Я собі тоді сказала, що, якщо хочу, щоб моя мова вижила, то маю нею говорити. Мова — це гуманітарний код, аура нації, яка захищає нас від винищення.

Олександра Матвійчук

- ✓ **С**ьогодні ми боремося за нашу незалежність. Путін переконаний, що України як самостійної та суверенної держави не існує. Він прагне знищити всю нашу націю. Нині у світі триває боротьба між демократією і тоталітарним режимом. Україна об'єднала навколо себе весь цивілізований світ. Зараз важливою є боротьба за нашу культуру. До 2014 року тисячі українців жили в російському культурному просторі. Пропаганда промивала їхні мізки. Тож я розробив закон, який забороняє трансляцію фільмів, що популяризують ворожу армію. Потрібно було негайно змінювати наш культурний простір. Ми розпочали з кіно. Так з'явився Закон «Про державну підтримку кінематографії в Україні». У 2019 році знято понад 50 художніх фільмів. Звісно, ми хотіли, щоб ця сфера ще більше розвивалася, і вирішили запровадити систему грантів. Також ми ініціювали створення Українського інституту книги. Культурна сфера почала змінюватися. Важливим було й ухвалення Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Сьогодні кожен українець має знати, що єдина державна мова є захищеною. Я твердо переконаний, що нам потрібно плекати культуру та традиції України. Тоді ми станемо повноправною частиною європейської спільноти.

- ✓ **Б**ез української мови українську державу не побудуєш.

Микола Княжицький

- ✓ **Н**аша двомовність — ярмо саме для української мови. Вона тримає українську мову на місці, не дозволяючи розвиватися, на відміну від інших західно- і південнослов'янських мов.

Юрій Винничук

- ✓ **Д**ержавна мова — це правовий статус мови, уживання якої обов'язкове в офіційних документах та публічних сферах суспільного життя держави, зокрема, законодавстві, управлінні, судочинстві, війську, освіті.

✓ **М**овна політика унітарної держави з політичною нацією і членством у багатомовному політичному утворенні щонайменше має базуватися на тому, що державна мова є спільною цінністю держави та її громадян.

Орися Демська

✓ **Ч**асом для того, щоб досягти перемир'я і зупинити гарячу фазу вогню, відводять танки і озброєння. Але «відводити» нашу мову і культуру — це не перемир'я, це капітуляція. В Україні є єдина державна мова, культурна ідентичність, яка в довгостроковій перспективі є ще сильнішою зброєю, ніж, власне військова зброя.

✓ **К**ожна держава захищає свою мову... Українську, крім України, захищати ніхто не буде.

✓ **І**я б хотів, щоб ми з вами жили у країні, де люди говорять українською не з примусу, а з любові.

Святослав Вакарчук

✓ **У**кrajнська мова повинна бути, як вакцинація від ковіду. Непримусовою. Але без неї й до магазину не зайдеш.

✓ **Д**ержавна мова — фактор єднання в умовах збереження мультлінгвального розмаїття сучасної України.

Галина Шумицька

✓ **М**ова — це обличчя людини, обличчя країни, яке кожен з нас несе з гордістю. Те, яка увага нині приділяється українській мові, те, як вона знову квітне — прекрасно, естетично, й історично важливо. Однак, не хочеться, щоб краса нашої мови паплюжилася тенденцією на приниження тих, хто нею не розмовляє. Врешті, те, яка ти людина визначає не мова, якою ти розмовляєш, а слова, які використовуєш й дії, які чиниш.

Наталія Жижченко («ОНУКА»)

✓ **М**ова, писемність, освіта — це ті цеглинки, на яких формується національна ідентичність, суспільство, державні інституції. За нинішньої ж агресії росії проти України українська мова — одна з основ державності.

Сергій Квіт

✓ **У**кrajнська мова — зброя захисту, наш щит української ідентичності — розпізнавання своїх, щоб зберегти своє. Коли росіянин привласнив мою пісню, ви проявили спільність та стали на захист. Коли на нашу землю сунуть окупанти, як нам відрізнити окупанта від російськомовного українця? Знання російської — чудове маскування в окупації. Але на вільній українській землі ми маємо проявити спільність і бути озброєні, перш за все, українською мовою, щоб творити Україну майбутнього.

Христина Соловій

- ✓ Коли українська стане обов'язковою в роботі, процес піде швидше...
- ✓ Українська мова — засіб виживання української нації.

Ірма Вітовська

- ✓ Мова — це самоідентифікатор, який підсилює почуття самоповаги й творить іншу реальність, парадигму дійсності. У ній ми зароджуємося по-іншому: стаємо дорослішими, відповідальнішими за своє майбутнє, і зрештою перестаємо дивитися в бік нашого минулого.

Анастасія Розлуцька

- ✓ Якщо ми зрозуміємо, що російське вбиває і російська, що це така ж бацила, яка роз'їдає наші організми, і не приймемо законодавчі міри, щоб зобов'язати всіх в публічному просторі спілкуватися українською, то... І я не про школи, телебачення. Вся література — тільки українською, без виключення, всі ЗМІ, державні служби. Повна українізація в межах того, що може зробити держава. Законом, з накладанням штрафів. З ковідом вийшло, а русифікація — то така сама хвороба, яка роз'їдає ментальне тіло.

- ✓ Рускоязычний українець — це наратив російської пропаганди. Це свідомо людина обирає свою російськість. А зросійщення — це вже нав'язана ззовні хвороба. Українець, якого зросійщила імперія, усвідомивши цю хворобу, може ступити на шлях зцілення.

- ✓ Українізація або смерть.

Антін Мухарський

- ✓ Маємо боротися за мову тільки своїм прикладом.

- ✓ Є мова — є держава. Після революцій це стало істиною.

Наталя Сумська

- ✓ Єдине, що у нас спільне з ворогом — це російська мова.

- ✓ Захотів і перейшов на українську. Це дуже легко, а все інше — відмазки.

Коли для себе зрозумів, що досить цих відмазок, то просто взяв і перейшов. Думаю, якщо бути чесними з собою, то можна зрозуміти, що це не так вже й складно. Так, спочатку ти робитимеш помилки, але це все дрібниці у порівнянні з тою звиятною ціллю, яку ми собі ставимо — збереження нашої держави та життів наших людей і дітей.

- ✓ Російська — це мова ворога, а українська — мова роду. Наша мова сексуальна, нею можна розлютити росіян, а ще — таким чином можна уникнути суперечок з приводу мовного питання.

- ✓ **О**берегом стає українська мова. Навіть ті, хто вдень говорить російською, після заходу сонця переходить на українську. Бо це твоя безпека.
- ✓ **З**араз Україна має унікальний шанс, щоб ми масовим рухом перейшли на рідну мову.
- ✓ **Я** щасливий від думки, що мій особистий «січовий» рід звільнився від тимчасового впливу тривалістю майже в сторіччя, повернув собі РІДну мову і передаватиме її далі.

Для мене це є уроком історії, що не можна стерти пам'ять народу; свідченням, що русифікація провалилася. Українці згадують, хто вони є і якою мовою вони проголосили себе вільними людьми.

Павло Вишебаба

- ✓ **В** українській мові матюків немає.
- ✓ **П**итання мови — питання стратегічного виживання нарівні із виробництвом своїх протитанкових ракет і бронетехніки.

Сашко Лірник

- ✓ **Н**аше суспільство виявляє готовність до зміни вектора розвитку двомовності з переважання російської на домінування української, яку необхідно реалізувати передусім через виховання молодшого покоління.
- ✓ **З**береження і зміцнення нашої держави залежить не лише від употужнення її обороноздатності, а й від розбудови української культури та поширення її впливу на всій території країни.
- ✓ **С**пільна мова й створений нею національний культурний простір забезпечують солідарність населення і цілісність держави.
- ✓ **С**ьогодні в обороні української мови стоять держава й ЗСУ, а прийдешне звільнення земель України від окупації Росією унеможливить застосування нею колишніх лінгвоцидних практик.

Лариса Масенко

- ✓ **Т**епер саме існування України, українців та нашої мови залежить від кожного з нас.

Леся Воронина

- ✓ **Р**озуміння феномену мови як національного надбання, що передбачає право і обов'язок держави піклуватися якісним станом мови, є важливим складником змісту статусного терміна державна мова в контексті його зв'язку з національною історією, з поняттями нація і народ.

Богдан Ажнюк

- ✓ **М**ова — це не тільки і не скільки спілкування, це — Галактика пам'яті і самобуття народу.
- ✓ **М**ова завжди була, є і буде найважливішою частиною духовного й культурного життя народу, вона визначає теперішнє і майбутнє усієї країни, тому що мовні параметри (і тільки!) постають самостійним началом цивілізаційної ідентифікації та самоідентифікації усього народу як цілості. Лише мова спроможна забезпечити тотожне бачення ідеалів і цінностей поступу Держави.
- ✓ **М**ова — найважливіша співтворча іпостась людської душі й людського духу, без яких людина як homo sapiens, людина як сутність не існує.
- ✓ **Н**а сьогодні державність української мови співмірна з її реальною силою і функційним навантаженням на всьому просторі України, забезпечуючи активні доцентрові тенденції від Сходу до Заходу і від Півночі до Півдня.

Анатолій Загнітко

- ✓ **Д**оки українська мова не посяде конституційно визначеного статусу в усіх сферах життя на всій території України, боротьба буде затягою і довгою.

Тарас Марусик

- ✓ **Х**то себе шанує, має зробити все, щоб його мовне довкілля не пропало.
- ✓ **М**ова — це спосіб мислення. І коли ви в душі вже говорите собі «я хочу говорити українською», то ви зробили дуже потужний крок вперед в освоєнні мови. Боятися не можна і не треба. Так, мова — примхлива дама, вона буде десь огинатися, десь не піддаватися. Але. Скажіть «добридень» сусідці, почніть із побутових речей. Погляньте, узбеки, які продають шаурму, прощаються з вами і вже знають ці фрази. Освоєння однієї, двох, п'яти фраз — це старт, а далі воно іде крок за кроком. Ви лише посилюєте внутрішній мовний самоконтроль, але не надмір, що не відштовхнути самого себе. І за пів року ви заговорите чудовою літературною мовою.
- ✓ **У**країнська мова злить Росію. Кремль знає, що мова є ідеологічним інструментом.
- ✓ **У**країнська мова — це мова, яку плекає український народ, як код своєї держави. Це не просто мова спілкування, це національний код.
- ✓ **У**радянський час йшла цілеспрямована боротьба проти української мови.
- ✓ **М**ова — це засіб передачі душі. З цього треба починати.
- ✓ **М**ова — це спосіб збереження отого всього, що є в душі людини і кожен акт мововикористання — це акт великої творчості.

- ✓ **У**країнці мають збагнути, українська мова — це велика мова українського народу.
- ✓ **Д**ля українців сьогодні вже зрозуміло: майбутнє дітей і внуків — українська мова.
- ✓ **В**илікувати мовні хвороби можна доволі легко: заберіть ліцензію на мовлення у тих, хто допускає постійно мовні огріхи.
- ✓ **М**ова — це те, що в'яже покоління з поколінням, в'яже території.

Павло Гриценко

- ✓ **М**ова — це інструмент. Якщо ним нічого не робити, то він втрачає цінність. Має бути дія. А що можна робити мовою? Писати літературні твори зокрема. Якщо мова існує, а культури нема, мистецтва нема, то нема сенсу в мові.

Лесь Подерв'янський

- ✓ **Н**аймогутніша зброя — мова. Саме тому окупант не зайняв північ Луганщини, де українськомовні села.
- ✓ **Т**реба тільки одне: щоб у державі були створені такі умови, коли без цієї мови, цього народу не можна було обійтися.
- ✓ **П**опри всі апокаліптичні випробування, українська мова досі є однією з найвживаніших у світі. Я не буду говорити про її багатство та мелодійність. Бо люблю її не за те, що вона калинова, а за те, що вона моя.
- ✓ **Я** завжди був переконаний, що для нації головне — мова, а не територія.

Василь Шкляр

- ✓ **Щ**одо української мови в освіті маємо бути безкомпромісні. У школах і садках будь-які русифікаторські дії неприпустимі. Виховання в українськомовному середовищі — важливе для національної безпеки та єдності. В освіті має беззастережно домінувати українська.
- ✓ **М**ета закону — утвердження української мови. На покараннях акцентують ті, хто хоче його дискредитувати. Іноді з відверто проросійських позицій, іноді прикриваючись патріотизмом. Ще про покарання говорять люди з комплексами, зациклені на розправах.
- ✓ **Б**ільшість людей не думає про повітря. Але без нього задихаються. З мовою так само.

Тарас Шамайда

- ✓ **М**и повинні бути свідомі того, що мовна проблема для нас актуальна і на початку XXI століття, і якщо ми не схаменемося, то матимемо дуже невтішну перспективу.

- ✓ **Н**ації вмирають не від інфаркту, спочатку в них відбирають мову.

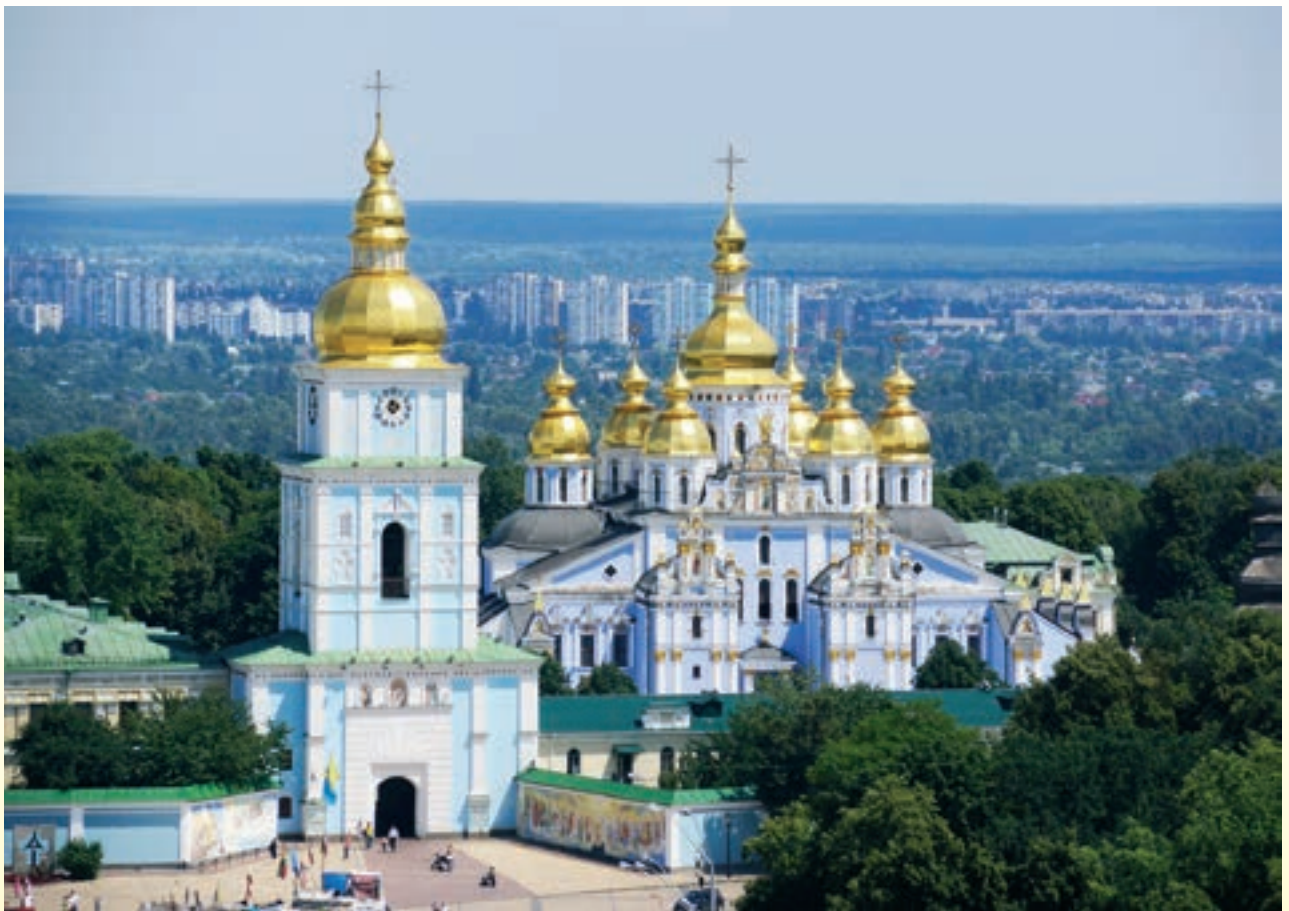
Слова росли із ґрунту, мов жито,
Добірним зерном колосилась мова.
Вона як хліб. Вона мені свята.
І кров'ю предків тяжко пурпурова.

Страшні слова, коли вони мовчать,
коли вони зненацька причаїлись,
коли не знаєш, з чого їх почать,
бо всі слова були уже чиїмись.

- ✓ **М**ова солов'їна, а тьохкають чортзна-що.

Ліна Костенко

- ✓ **Б**оротьба за мовну емансипацію є не чим іншим, як боротьбою з тоталітаризмом на щонайінтимнішому з його плацдармів — на терені людського духа.

- ✓ **Я** одна з тих, хто мову намазує на хліб.
- ✓ **М**ова виконує, серед інших, дуже важливу філософськи-світоглядovu функцію: вона прив'язує етнос до його природного оточення, до ландшафту, до того кривного, предметне обжитого космосу, з рослинністю та звіриною включно, котрий становить неорганічне тіло народу.
- ✓ **П**овновартісне, незалежне мислення потребує абсолютно безкраїх обширів «істинної», прозорої щодо світу мови — а в ідеалі, припускаю, ще й співвідношення мови мислення («батьківської») з мовою почування («материнською»).
- ✓ **К**оли в народу відібрано історичну пам'ять, коли порушено цілість його історичного середовища, коли під загрозою сама плоть цього народу, ...тоді останню надію на виживання зберігає в собі — мова. Вона пам'ятає все. Вона усуває час, водночас зливаючи в своєму горнілі живі голоси десятків поколінь. Вона огортає порізаних людей незримою грозовою хмарою спільного духа, даючи їм силу не просто існувати — бути.
- ✓ **М**ова — далеко не тільки «засіб спілкування», тобто передачі «вже готових думок», як нас усіх учили в імперській школі. Куди серйозніша її місія — бути способом народження тих думок: коли «нема мови», людині просто-напросто «нема чим думати».

Оксана Забужко

- ✓ **П**отрапила, як карась у сметану: стала свідком підписання змін до Конституції на засіданні Верховної Ради у зв'язку з п'ятою річницею початку агресії Росії проти України. До речі, голова Європейської Ради Дональд Туск свою промову виголосив українською, як і Гжегож Схетина з Польщі, як і Борис Вжесневський з Канади, — високопосадовці Європи і світу вчать українську! Ми таки недаремно стояли на Майдані: Україна є, і дедалі помітніша, значиміша для світу. І якщо той же Дональд Туск цитує вірш Галини Крук, — українські поети недаремно пишуть вірші!

Зірка Мензатюк

- ✓ **З**а мову треба боротися мовою.

Ірена Карпа

- ✓ **М**ова є визначальним фактором території. Немає мови — немає ідентичності, немає держави.

Святослав Літинський

- ✓ **Н**айдієвіший механізм — це любов. І в популяризації мови зокрема. Якщо людина бачить, що насправді ти мову любиш, а не себе як носія української мови, то це важливо. Я звик бачити реакцію російськомовної людини на українську мову. І звик бачити несприйняття.

Несприйняття зазвичай з'являється тоді, коли людина виходить, вона не говорить мовою, а вона її демонструє, щоб показати, звернути увагу, що вона українськомовна. Зазвичай це викликає несприйняття. Людина, яка загалом не проти української, коли бачить такий підхід, то вона цього не сприймає. З іншого боку, коли вона бачить, що для тебе це природньо, це не поза, а що ти так говориш, тоді це сприймається нормально.

- ✓ **М**ова, як шкіра, має постійно оновлюватись.
- ✓ **Ї**ї стає більше, вона стає природнішою. Перестала бути екзотичною, багато хто сприймає її як свою рідну мову...
- ✓ **І**сторія нині не просто переписується — вона переписується українською мовою!

Сергій Жадан

- ✓ **Н**атомість мову не купити, навіть платними прискореними курсами. На неї треба зважитися й почати в ній жити. Згоден, психологічно це найскладніший пункт із усього нашого з вами меню. Через те я такий терплячий. Я ладен чекати на ваше визрівання сторіччями і не хочу влезати в жодні навколомовні срачі.
- ✓ **Т**ільки ж визрівайте таки помаленьку, робіть зусилля. Бо зусилля того варті — в мові-бо здобувається буття.
- ✓ **...М**ова — це esse (бути насправді). Тобто вибір мови значно важливіший від вибору вишиванки. Вишиванку ви просто купите і будете цим пишатися — тим більше, чим більше за неї заплатите. Не хочу впадати у притаманну моїм опонентам злостивість і писати на цьому місці «Вишиванкою ви просто відкупитесь».
- ✓ **Ц**е найприродніше з моїх середовищ. І це середовище, власне, українська мова.
- ✓ **З**а що ми воюємо, як не за українську мову.

Юрій Андрухович

- ✓ **М**ова — це поїзд буття. Він собі їде. На якійсь станції народження ми всідаємо в нього. І ціле життя — це тільки той поїзд. Ми щось там робимо, залишаємо якісь сліди свого перебування. А потім сходимо у смерть. А поїзд їде далі. І нічого від нас не залишається іншого, окрім того, що ми зробили у цьому поїзді.
- ✓ **М**ова, якою говориш, — єдина реальність, яку тобі дано матеріалізувати. Усе інше — хімія, фізика та фізіологія. У глобальному сенсі — коли кожен елемент системи є визначальним у життєдіяльності системи — лексика і фонетика за кількістю перевершують сукупність усіх інших елементів дійсності.

Тарас Прохасько

Урок 1. Вислови сучасників про українську мову

- ✓ **Р**аби — це нація, котра не має Слова. Тому й не зможе захистити себе.
Оксана Пахльовська
- ✓ **К**оли говорили, що треба захистити російську мову в Україні, я кричала на весь світ: захистіть українську мову в Україні спершу, а потім уже візьмемося далі за цю роботу. І це відбулося. Те, що ми маємо в літературі, у музиці — це просто світовий рівень зараз. І я впевнена, що ми в цьому поступі не зупинимося, не приведе Боже зупинитися.
Ада Роговцева
- ✓ **Т**и сам себе принижувеш до того, що ти такий нездара, що не можеш хоча б на побутовому рівні навчитись розмовляти мовою країни, у якій мешкаєш.
- ✓ **Т**реба підказувати — особливо молоді — і створювати такий контент, щоб було відчуття того, що розмовляти українською — це дуже класно, креативно, модно, драйвово. Це розширює географію можливостей.
- ✓ **У** мене немає педагога. Іноді мене виправляють діти, але я багато читаю українською вголос — це моя практика.
Ахтем Сеїтаблаєв
- ✓ **У**країнці і толком не знають, яке це чудо — українська мова.

Урок 1. Вислови сучасників про українську мову

- ✓ **Т**реба усвідомити: якщо хочеш Україну, треба вивчати українську мову.
- ✓ **Я**кщо втратив мову, то нема народу. Тому ніякої двомовності.
- ✓ **У**перше я почула українську мову, коли мені було 5,5 років. Мама боялась слово сказати українською. Я вивчила українську мову і вчу її досі.
- ✓ **Д**ля мене Україна — на кожному клаптику, де хтось говорить українською і відчуває себе українцем.

- ✓ **Щ**об знати українську мову, її треба вивчити! Треба дивитися по словниках, перевіряти!

Емма Андіївська

- ✓ **М**ова — це особисте, інтимне, приватне.
- ✓ **У**країнська мова — сексі, а російська — шкарпетки в сандалях.
- ✓ **У**країнська мова — це як система Patriot. Коли вона є, то ворог задумується, чи є сенс взагалі стріляти: усе одно ж відіб'ють.
- ✓ **У**країнська — це не тільки про закон. Це ще й про любов.

Андрій Любка

- ✓ **Я** думаю, що, коли би в українській політиці існувала бодай би зародкова політична культура компромісу, ми не мали би тої ситуації, яку маємо нині щодо мовного закону. «Мовна» проблема закорінена в політиках, а не в суспільстві.
- ✓ **Я** маю єдину конкурентку — українську мову.

Марія Матіос

- ✓ **П**оки не вивчу української, буду мовчати.
- ✓ **Я** подумала: з цими людьми, які сиділи в таборах за цю мову, з ними мушу українською розмовляти.
- ✓ **Д**ержавна мова має буде одна — українська, бо ми живемо в державі, яка називається Україна. Водночас я проти агресивної українізації, має бути вибір у побутовому спілкуванні.

Ірен Роздобудько

- ✓ **...А** іще для мене мова — це й прапор, під яким я і тримаю оборону, і йду в наступ.

Анатолій Кичинський

Урок 2

ДЕСЯТЬ ПОРАД, ЯК ПЕРЕЙТИ НА УКРАЇНСЬКУ

1. **С**пілкуйтеся українською з рідними, друзями та навіть незнайомцями.
2. **О**точіть себе українською всюди — читайте книги, дивіться фільми, слухайте музику.
3. **С**пілкуйтеся з носіями української, щоб вивчати нові слова та практикувати вимову.
4. **Ч**итайте історії людей, яким вже вдалося перейти на українську.
5. **З**авжди говоріть українською в магазині, таксі чи кав'ярні. Усюди і скрізь!

Урок 2. Десять порад, як перейти на українську

6. **У**вімкніть українську на всіх електронних пристроях та в налаштуваннях програм, дописуйте українською в соцмережах.
7. **К**ористуйтеся українськомовними версіями сайтів, шукайте українською в інтернеті.
8. **Н**отуйте цікаві слова, фразеологізми, крилаті вислови.
9. **В**имагайте дотримання вашого права на отримання інформації та послуг державною мовою.
10. **Н**апишіть свою історію про те, що для вас означає українська мова.

Урок 5

ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ПАРОНІМИ

Пароніми (від дав.-гр. παρόνυμος — «близька назва») — це слова, досить близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за значенням. Наприклад: білити і біліти; сильний і силовий, громадський і громадянський, дружний і дружній. Часто вони мають спільний корінь, а різняться лише суфіксом, префіксом чи закінченням. Незначна відмінність у вимові призводить до помилок, тому варто приділяти увагу вживанню малознайомих слів, додатково перевіряючи їхнє тлумачення.

КЛАСИФІКАЦІЯ

1. За звуковим складом пароніми:

- **однокореневі** — відрізняються лише суфіксами або префіксами:
земний («пов'язаний із землею, земною сушею») — земельний («пов'язаний із землекористуванням») — земляний («зроблений із землі») — землястий («з частками землі»), («за кольором подібний до землі»);

дільниця («адміністративно-територіальна або виробнича одиниця») — ділянка («земельна площа», «сфера діяльності»);

танк («бойова машина») — танкер («судно»);

зв'язаний («з'єднаний вузлом», «скріплений за допомогою мотузка, ланцюга») — пов'язаний («закріплений», «поєднаний чимось спільним»);

ефектний («вражаючий») — ефективний («з позитивними наслідками») — дефектний («зіпсований, з дефектом») — дефективний («ненормальний», «із психічними або фізичними вадами»);

серцевий («анатомічно пов'язаний із серцем») — сердечний («пов'язаний із серцем», «щирий», «душевний») — сердешний («бідолашний»);

вникати («намагатися зрозуміти суть чого-небудь») — уникати («прагнути бути осторонь чого-небудь»);

- різнокореневі — відрізняються одним-двома звуками:

компанія («товариство») — кампанія («сукупність заходів»);

ступінь («міра інтенсивності», «вчене звання») — степінь («добуток однакових співмножників»);

промінь («смужка світла») — пломінь («полум'я»);

талан («доля») — талант («обдарування»);

розпещений («зіпсований надмірною увагою») — розбещений («морально зіпсований»);

гучний («голосний») — бучний («пишний», «галасливий»);

веліти («наказати») — воліти («хотіти»);

гамувати («заспокоювати, приборкувати») — тамувати («задовольняти потребу в чомусь», «стримувати»).

2. За лексичним значенням пароніми:

- синонімічні: повідь — повінь, крапля — капля, слимак — слизняк, привабливий — принадливий, хиткий — хибкий, плоский — плаский, барабанити — тарабанити, линути — ринути, притаїтися — причаїтися, рипіти — скрипіти, радити — раяти;

- антонімічні: лепський — кепський, прогрес — регрес, експорт — імпорт, еміграція — імміграція, густо — пусто;

- семантично близькі: крикливий — кричущий, церемонний («манірний, проханий») — церемоніальний («урочистий, за певним розпорядком»), цегельний (пов'язаний з виробництвом цегли) — цегляний (зроблений з цегли), ніготь — кіготь,

м'язи — в'язи, кіш («кошик») — ківш («черпак»), кристал — кришталь, орендар — орандар, пергамен («пергамент») — пергамін (ізоляційний матеріал);

- семантично різні: газ — гас, глуз — глузд, орден — ордер, дипломат — дипломант, ефект — афект, палітура — політура.

Пароніми, як і омоніми, у художній літературі та в побуті використовуються для створення каламбурів — жартівливої гри слів: «Сумніваюсь, чи ти козак чи кізяк, — засміявся задоволений своїм жартом Варчук» (М. Стельмах). «Страшніш від огненних геєн голодна хіть зажерливих гієн» (Б. Олійник). «Прийомний син барона був баран» (Л. Костенко). Нечесну приватизацію в народі називають «прихвятизацією»; донощиків, що на вухо доносять, іменують «Навуходоносорами» (за ім'ям вавилонського царя Навуходносора). Використання омонімів і паронімів як художніх та стилістичних засобів називається парономазією.

М. Пимоненко. «Суперниці (Біля криниці)»

Разом із тим треба пам'ятати, що звукова, а іноді й значеннева близькість паронімів може призвести до сплутування їх: незгоди («відсутність взаємопорозуміння, розбіжність у поглядах») і знегоди («нещастя, труднощі»); факт («подія, явище») і фактор («чинник, умова, причина»); уява («здатність уявляти») і уявлення («розуміння, поняття»); зумовити («спричинити») і обумовити («зробити застереження») тощо.

Пароніми, у вживанні яких мовці припускаються помилок

Адрес — письмове, переважно ювілейне привітання, звернене до особи, установи.

Адреса — місце проживання особи або місце розміщення установи; напис на конверті, бандеролі.

Виборний — який обирається голосуванням на якусь посаду (виборний орган).

Виборчий — який стосується виборів, їх організації та проведення (виборча дільниця, бюлетень, кампанія).

Військовий — який стосується війська, установлений в армії (аеродром, кореспондент, бюджет, рапорт, шпиталь, призов, військова дисципліна).

Военний — який стосується війни (конфлікт, злочин, стан, воєнна інтервенція).

Громадський — який стосується суспільства, громади чи окремого колективу (громадський діяч, порядок, транспорт,).

Громадянський — який стосується громадянина чи члена суспільства (громадянський обов'язок).

Гривна — металева прикраса (обруч), яку носили на шиї.

Гривня — 1. У Стародавній Русі — срібний злиток вагою близько фунта, який служив основною грошовою одиницею; мідна монета вартістю 3–2,5 коп. 2. Сучасна українська грошова одиниця, яка дорівнює 100 копійкам.

Дружний — згуртований, однотайний (дружний клас).

Дружній — доброзичливий, дружлюбний (дружній потиск руки).

Виголошувати — прилюдно виступати, вимовляти які-небудь слова, фрази.

Оголошувати — публічно заявляти про що-небудь, робити відомим, офіційно визнавати.

Проголошувати — обнародувати, декларувати.

Завдання — те, що визначено або заплановано для виконання.

Задача — питання, переважно математичного характеру, яке розв'язується за допомогою обчислень за визначеною умовою.

Запитання — словесне звертання до кого-небудь, яке вимагає відповіді; тема для відповіді. Вимога, прохання дати які-небудь відомості або офіційне роз'яснення з приводу чогось.

Питання — положення, проблема, справа, які потребують обговорення, вивчення, розв'язання, дослідження, уваги і т. ін.; пункт документа, порядку дня.

Кав'яр, у, *чол.*, *заст.* Ікра.

Кав'ярня, і, *жін.* Невеличкий ресторан, де подають відвідувачам каву, чай, закуски тощо; кафе.

К. Трутовський. «Біля колодязя»

Компанія — торговельне або промислове товариство, група людей, спілка (весела компанія, підтримувати компанію, акціонерна компанія, страхова компанія, телевізійна компанія).

Кампанія — сукупність воєнних операцій у визначений період часу, що мають певну стратегічну мету; сукупність заходів для здійснення в певний період якого-небудь важливого громадсько-політичного або господарчого завдання; час безперервної дії якого-небудь агрегату, машини й т. ін. (виборча кампанія, посівна кампанія, розпочати кампанію).

Лікарський — 1. Стосується лікаря. Належний лікареві, лікарям.
2. Стосується до лікування; пов'язаний з лікуванням; лікувальний.

Лікарський — який має лікувальні властивості.

Лікарняний — прикметник до лікарня.

Мимохіть, присл. Те саме, що мимоволі. 1. Без певного наміру; ненароком.
2. Без участі свідомості; несвідомо. 3. Усупереч власній волі, під тиском обставин; хоч-не-хоч.

Мимохідь, присл. 1. Проходячи мимо кого-, чого-небудь; по дорозі.
2. перен. Не зосереджуючись на чому-небудь; між іншим.

Музикальний. 1. Здібний до музики, який тонко сприймає, відчуває й виконує музичні твори: *музикальна людина, музикальні пальці, музикальний слух*.
2. Приємний звучанням; мелодійний: *музикальний голос, музикальна мова*.

Музичний. 1. Який стосується музики, пов'язаний з музикою, здійснюваний засобами музики: *музична крамниця, музичний вечір, музичний гурток, музичний твір, музична комедія*.
2. Те саме, що музикальний: *музичний голос. Є повір'я, що наші діди всі грали на сопілках, тим-то й мова така музична (М. Хвильовий)*.

Освічений — 1. Який має освіту, засвоїв різнобічні знання; культурний. 2. Освітлений.

Досвідчений — Який має досвід, великі знання в якій-небудь галузі і т. ін. Який має життєвий досвід. Призвичаєний, натренований (про зір, слух і т. ін.).

Обізнаний, а, е. Який знається на чому-небудь, добре ознайомлений з чимось.

Білет — 1. Картка з питаннями для тих, хто складає іспити або заліки. *Екзаменаційний білет. Попався щасливий білет*. 2. Цінні папери. *Кредитний білет. Казначейський білет. Білет грошово-речової лотереї. Банківський білет*.

Квиток — 1. Документ, який засвідчує належність до організації. *Партійний квиток*. 2. Куплена картка, що дає право проїзду на транспорті, відвідання музею тощо. *Трамвайний квиток*. *Проїзний квиток*. *Залізничний квиток*.

Рятівник — той, хто врятував або рятує когось, щось: *рятівник людства*, *сміливий рятівник*.

Рятувальник — той, хто професійно займається рятуванням когось, чогось: *рятувальник на воді*, *пост рятувальника*.

Степінь — математичний термін: *ступінь числа*, *піднести до степеня*.

Ступінь — 1. Порівняльна величина, що характеризує розмір, інтенсивність чого-небудь. *Ступінь очищення*. 2. Посада, звання, ранг, категорія, вища кваліфікація. *Диплом другого ступеня*. *Учений ступінь доктора філологічних наук*. 3. Горизонтальний виступ сходів, на який ступають, піднімаючись угору чи спускаючись униз; *сходина*. 4. Взагалі рух ногою вперед, убік або назад. 5. Переносно етап, стадія розвитку чогось; *фаза*, *щабель*. 6. Складова частина ракети, яка після згоряння в ній палива відокремлюється в польоті. 7. Будь-який звук музичного звукоряду, *гами*, *ладу*.

К. Трутовський. «Великдень в Україні»

Туристичний — який стосується туризму, подорожей (*сезон, спорт, довідник, похід*).

Туристський — який стосується туриста, туристів, призначений для туристів (*автобус, намет, велосипед, костюм, маршрут*).

Еміграція — 1. Масове переселення з батьківщини в іншу країну; тривале перебування за межами батьківщини внаслідок переселення: *економічна еміграція, вимушена еміграція*. 2. збірн. Емігранти: *ірландська еміграція*.

Імміграція — 1. В'їзд іноземців у якусь країну на постійне або тривале проживання: *інтенсивна імміграція*. 2. збірн. Іммігранти: *українська імміграція в Америці*.

Міграція — 1. Переселення народів усередині країни або за її межі; переміщення капіталу тощо: *соціальна міграція, міграція населення, міграція грошей*. 2. У біології — пересування

М. Пимоненко. «З базару»

тварин у зв'язку зі змінами умов життя або з проходженням циклу розвитку: *міграція птахів, міграція риб*. 3. Переміщення, перерозподіл якихось елементів, клітин: *міграція хімічних елементів*.

Призводити, спричинювати — бути причиною якого-небудь стану в когось, якихось учинків.

Приводити — допомагати або примушувати йти із собою.

Наводити — повідомляти, подавати щось (цитати, слова, цифри і т. ін.) для підкріплення своєї думки.

Надавати — додавати, добавляти яку-небудь якість, властивість.

Зводити — про математичну операцію.

Перейдіть за покликанням чи QR-кодом

Словник паронімів

<http://surl.li/jcruy>

Інтерактивна вправа

<http://surl.li/jcrvy>